

„Leisdami vaikui daryti užduotis pagal gebėjimus, jo asmeninį tempą, skatinsime jį didžiuotis savo pasiekimais, stiprės jo atsakomybės jausmas“, – sako Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos psichologė Jūratė Marcinkevičienė. Psichologė atkreipia tėvų dėmesį, kad lavinant vaiko atsakomybės jausmą, ne pro šalį įsivertinti ir save pačius: kaip mes elgiamės, ir ar visada savo atžalai esame gerasis pavyzdys. Su Tarnybos psichologe kalbamės apie tai, kokie yra vaiko atsakomybės ugdymo principai bei kaip atsakingą atžalą norintiems užauginti tėvams elgtis skirtingais vaiko raidos etapais.

- **Žodis „atsakomybė“ apibrėžiamas kaip reikalingumas, būtinumas atsakyti, atsiskaityti. Mokslininkai gi sako, kad atsakingumas yra sudedamoji žmogaus sąmoningumo matavimo dalis. Kaip atsakingumą apibūdina psichologai, ir kodėl šią savybę taip svarbu ugdyti vaikuose?**
- Sakyčiau, kad šis terminas pakankamai platus. Jis apima gebėjimą laikytis žodžio bei susitarimų, vykdyti savo įsipareigojimus, būti patikimu, būti prisidedančiu šeimos, bendruomenės ir visuomenės nariu. Trumpiau tariant, atsakingas žmogus geba priimti sprendimus, suvokia jų pasekmes ir supranta, kad yra atsakingas už savo elgesį. Akcentuočiau, kad atsakomybė yra viena iš žmogaus vidinių stiprybių. Todėl vaikui atsakomybės suvokimas itin svarbus tam, kad susigaudytų savo jausmuose. Gebėjimas priimti atsakomybę suteikia jam drąsos bei pasitikėjimo savimi.

Tenka patirti, kad tėvai tikisi, jog vaiko atsakingumas nuo mažens formuosis savaime, o užaugęs jis taps atsakingu žmogumi. Bet norint pasiekti šio tikslo, būtinas suaugusiųjų įsitraukimas, ugdanti ir tobulėti skatinanti aplinka, o sektinas pavyzdys – viena svarbiausių sąlygų.

- **Išvardijote universalius atsakingo žmogaus elgesio bruožus, bet atsakingumas yra ganėtinai individualus bruožas. Pakomentuokite plačiau, kas jį formuoja ir kas keičia?**
- Labiausiai vaiko elgesiui paveiki yra socialinė aplinka, o pokyčiai vyksta palaipsniui, per vaiko įgyjamas žinias, per patirtį. Visada sakau, kad vaikai geriausiai mokosi ne ausimis, bet akimis. Todėl siekdami vaiką išmokyti tam tikrų dalykų, visų pirma turime rodyti asmeninį pavyzdį. Vaikas mokosi iš savo tėvų, stebi juos ir jų elgesį atspindi. Tad kreipiant dėmesį į atsakomybės jausmo lavinimą, ne pro šalį įsivertinti save pačius: kaip mes elgiamės, ar visada savo atžalai esame gerasis pavyzdys? Pagalvokime, ar tikrai vykdomė savo įsipareigojimus, neatidėliojame pažadų, darbą pabaigame iki galo, nevėluojame ir pan.

Aktualus klausimas, ar laikomės paprasčiausių susitarimų su savo vaiku, ar, kartais,

stokodami kantrybės, neatliekame darbų už jį?

Leisdami vaikui daryti užduotis pagal gebėjimus, jo asmeninį tempą, skatinsime jį didžiuotis savo pasiekimais, stiprės jo atsakomybės jausmas. Taip pat būtina vaikui akcentuoti jo pastangas bei pažangą: šiandien susitvarkei savo kambarį be atskiro paraginimo, puikiai padirbėjai, didžiuojuosi tavimi. Vaiko atliktų darbų pastebėjimas ir pastangų įvertinimas didina jo motyvaciją.

Be kita ko, neužmirškime, kad mokomasi ne tik iš teigiamų, bet ir neigiamų patirčių.

- **Užsiminėte, kad praktikoje tenka susidurti su klaidinga nuostata, kai tėvai savo veiksmus supranta kaip atsakingumo ugdymą. O gal tai tėra paklusnumo iš atžalos siekimas?**
- Paprastas pavyzdys: mama prašo sūnų ar dukrą ką nors padaryti čia ir dabar. Vaikas nenori, turi tam priežasčių: gal ne iš karto užduotį atliks, gal dėl tam tikrų aplinkybių nenorės ar negalės ir pan. Tai tada mūsų reakcija gali būti dvejopa: eisime į konfliktą ir reikalausime paklusti, o gal bandysime išklausti vaiką ir suprasti jo pasirinkimą. Pirmuoju atveju, savo elgesiu siektume tik paklusnumo. Bet pagrindinis tikslas turi būti ne aklą paklusnumą laimėti, o išgirsti vaiką, jo argumentus, kalbėtis, kurti, puoselėti ryšį ir taip ugdyti atsakomybę už savo elgesį. Noras, kad vaikas reaguotų į mūsų prašymus, pastabas ar užduotis ir neabejotų mūsų autoritetu – tai labai suprantami ir svarbūs tikslai, jų pasiekama palaipsniui.

Jei būsimė nuoseklūs ir linę pažangą patebėti, laikysimės susitarimų, laikui bėgant vaikas atliks užduotį savo iniciatyva, o ne todėl, kad paprašėte – išsiugdys atsakingas požiūris.

- **Ką turėtų žinoti tėvai apie atsakomybės ugdymą skirtingais raidos etapais? Kaip taisyklės turi kisti vaikui augant, įžengus į paauglystę?**
- Vaiko atsakomybė formuojama jau nuo mažens, leidžiant save suvokti per patyrimus. Niekada nėra per anksti.
- Nuo mažens vaikas turi būti pratinamas pats atlikti tam tikras užduotis: pavalgyti, apsirengti, pasidėti savo daiktus į vietą ir t.t. Tačiau skatinčiau tėvelius įvertinti individualius vaiko pajėgumus. Blogiausia, ką galime padaryti, tai atlikti užduotis už savo vaiką, nors ir pačių geriausių ketinimų vedini. Juk pasitaiko, kad tėvai ruošia už vaiką namų darbus tam, kad šis gautų geresnį pažymį. Tokia „pagalba“ žalinga. Vaikui augant, natūralu, atsakomybės kinta, jų daugėja. Paaugliai geba daugiau prisidėti prie namų ruošos, gaminti maistą, nupirkti reikalingus produktus ir pan. Taip pat verta apsvarstyti jaunuolio galimybes įsitraukti į visuomeninę veiklą. Būdamas tam tikros

bendruomenės dalimi, jaunuolis geriau suvokia savo išsipareigojimų vertę, atsakomybę prieš kitus. Jei pamirš atlikti jam paskirtas užduotis, greičiausiai jausis nejaukiai, nuvils bičiulius, tokios natūralios elgesio pasekmės ugdo.

- **Kokie būtų pagrindiniai patarimai tėvams, siekiantiems užauginti atsakingą žmogų?**
- Būkite pavyzdžiu savo vaikams, atsakingumo mokykite patys elgdamiesi atsakingai. Išlikite pozityvūs – pagyrimai bei padėsinimai skatina darnius tarpusavio santykius, kelia vaiko savivertę. Didesnes užduotis suskaidykite į mažesnes, vaikui paskirta didelė užduotis gali pasirodyti per sudėtinga. Labai svarbu tikėti savo vaikais – jūsų pasitikėjimas juos paskatins labiau tikėti savo jėgomis. Nustatykite ribas ir taisykles, šeimos taisyklės turi būti aiškos ir visiems suprantamos. Kalbėkite su vaikais apie galimas elgesio pasekmes. O taip pat leiskite patirti elgesio pasekmes, nes mokomasi ne tik iš teigiamų, bet ir neigiamų patirčių. *Atsakingas žmogus yra elgesio siekiamybė, įtvirtinta tarptautiniu ir nacionaliniu lygmeniu. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija nurodo pagrindines vaiko teises, kurių privaloma laikytis. Atsakingo elgesio ugdymas tampa pareiga suaugusiems bei teisė vaikams būti ugdomiems atsakingo elgesio link.*

